

ELŻBIETA JANTOŃ-DROZDOWSKA
Poznań

PERSPEKTYWY ROZWOJU STOSUNKÓW GOSPODARCZYCH POLSKI ZE WSPÓLNOTĄ EUROPEJSKĄ W ŚWIETLE UKŁADU O STOWARZYSZENIU

W połowie lat siedemdziesiątych wygasły bilateralne umowy handlowe między europejskimi państwami członkowskimi Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej (RWPG) i krajami należącymi do Wspólnoty¹, a władze wspólnorynkowe przejęły kompetencje tych ostatnich w zakresie kształtowania polityki handlowej i zawierania umów. W konsekwencji od początku 1975 r. stosunki gospodarcze i polityczne między państwami należącymi do RWPG a Wspólnotą miały charakter bezumowny. Rozmowy między przedstawicielami RWPG i EWG trwały 15 lat i zakończyły się podpisaniem 25 czerwca 1988 r. w Moskwie wspólnej deklaracji o nawiązaniu między nimi oficjalnych stosunków politycznych i ekonomicznych. Dokument ten stworzył jednocześnie przesłanki prawnego uregulowania relacji gospodarczych między EWG a poszczególnymi krajami Europy Środkowo-Wschodniej. Pierwszym państwem tego regionu, które zawarło umowę gospodarczą ze Wspólnotą były Węgry (wrzesień 1988), następnym Polska (we wrześniu 1989) i Czechosłowacja (maj 1990). Najwęższy zakres miała umowa między EWG a Czechosłowacją, gdyż dotyczyła tylko współpracy handlowej. Natomiast porozumienie zawarte przez Wspólnotę z Węgrami i Polską obejmowało, poza wymianą handlową, również współpracę gospodarczą, a w szczególności współdziałanie w sferze przekształceń strukturalnych i rozwoju postępu naukowo-technicznego w tych krajach. W umowie określono też szczegółowe dziedziny, w których współpraca miała dla zainteresowanych stron szczególnie duże znaczenie, takie m.in. jak: ochrona środowiska, energetyka, kształcenie menedżerów oraz współdziałanie w dziedzinie norm i standardów. Porozumienia o handlu i współpracy gospodarczej, które wymienione kraje zawarły ze Wspólnotą Europejską, stanowiły tylko początek formalnych regulacji szeroko rozumianej współpracy. Czechosłowacja, Węgry i Polska

¹ Określenie „Wspólnota” (Europejska) używane jest w tekście jako synonim Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (EWG), która jest jedną z trzech części składowych Wspólnot Europejskich, obok Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali oraz Euratomu.

już od 1990 r. prowadziły z EWG rozmowy na temat nawiązania i rozwoju bliższych kontaktów gospodarczych i politycznych. Ich rezultatem były zawarte w 1991 r. układy o stowarzyszeniu tych państw ze Wspólnotą.

Celem artykułu jest przedstawienie możliwości rozwoju wymiany handlowej i współpracy ekonomicznej, wynikającej z Układu Europejskiego ustanawiającego Stowarzyszenie między Rzeczpospolitą Polską z jednej strony a Wspólnotami Europejskimi i ich Państwami Członkowskimi z drugiej strony, podpisanego 16 XII 1991 r. Zanim poddane zostaną analizie główne postanowienia układu między Polską a Wspólnotą i wynikające z niego potencjalne kierunki rozwoju stosunków gospodarczych, niezbędne wydaje się przedstawienie dotychczasowych tendencji w handlu Polski, Czecho-Słowacji i Węgier ze Wspólnotą Europejską.

Udział EWG w handlu zagranicznym Polski, Czecho-Słowacji i Węgier (%)

Kraj	Lata	Import z EWG w % importu ogółem	Eksport do EWG w % eksportu ogółem
Czecho-Słowacja	1975	15,0	13,5
	1980	13,7	14,0
	1985	8,9	9,5
	1988	11,1	10,3
	1989	18,0	18,5
	1990	24,0	26,9
Polska	1975	28,8	20,5
	1980	19,7	22,8
	1985	20,4	23,8
	1988	28,6	29,0
	1989	34,2	32,7
	1990	39,3	43,9
Węgry	1975	16,5	13,1
	1980	23,1	20,9
	1985	21,8	16,0
	1988	25,4	22,7
	1989	29,1	25,0
	1990	32,5	35,2

Źródło: Zestawiono na podstawie publikacji z różnych lat: *Yearbook of International Statistics, United Nations*. New York; *Monthly Bulletin of Statistics, United Nations*. New York; *Statistiques de base de la Communauté, Eurostat*. Luxembourg.

Wymiana handlowa między EWG a Czecho-Słowacją, Polską i Węgrami miała dla każdego z trzech wymienionych państw duże znaczenie. Z danych zawartych w tabeli wynika, że udział Wspólnoty w handlu

zagranicznym był duży i po niewielkim spadku w połowie lat osiemdziesiątych w okresie późniejszym zaznaczył się wyraźny jego wzrost. Polska jako jedyny z ujętych w zestawieniu krajów zdołała w całym badanym okresie zwiększać udział sprzedaży na rynku Wspólnoty w swoim łącznym eksporcie. Dla niej też, zarówno w eksporcie, jak i w imporcie handel z EWG ma największe znaczenie, na co wskazują udziały obrotów z tym obszarem w handlu zagranicznym ogółem. Liczby wyrażające udziały znacznie wzrosną, jeżeli analizę ograniczymy tylko do wymiany z krajami rozwiniętymi, a więc z pominięciem Europy Wschodniej i Środkowej oraz państw rozwijających się. W 1988 r. na Wspólnotę przypadało 53% całości eksportu Polski do krajów wysoko rozwiniętych i blisko 65% importu z tego obszaru, co w ujęciu wartościowym oznaczało 3,9 mld dolarów po stronie eksportu i 3,4 mld dolarów po stronie importu. Mimo uzyskiwanej od 1982 r. nadwyżki w bilansie handlowym w obrotach z EWG zadłużenie Polski wobec krajów członkowskich tego ugrupowania nie maleje i ich udział w łącznym polskim długu w walutach wymiernalnych przekracza 50%².

W wymianie między Wspólnotą a każdym z trzech wymienionych krajów zaznacza się wyraźna asymetria. Przytoczone wyżej liczby dowodzą dużego znaczenia rynku EWG dla eksportu i importu tych krajów. Dla Wspólnoty natomiast obroty z Czecho-Słowacją, Polską i Węgrami mają ciągle niewielkie znaczenie i łączny udział tych krajów w handlu zagranicznym tego obszaru ekonomicznego nie przekracza 1%. Najwyższy wskaźnik osiąga Polska, gdyż jej udział w 1990 r. wyniósł w eksporcie Wspólnoty 0,47%, a w jej imporcie 0,41%, podczas gdy dla Czecho-Słowacji i Węgier kształtował się na poziomie 0,24% w eksporcie i 0,27% w imporcie.

Przyczyną tak małego udziału Polski i dwóch pozostałych państw w handlu zagranicznym Wspólnoty wydaje się brak w przeszłości umownego uregulowania stosunków gospodarczych między stronami, zastrzone rygorystyki antydumpingowe stosowane przez EWG wobec wszystkich krajów o centralnie sterowanej gospodarce (co niejednokrotnie utrudniało eksport), a także struktura eksportu i importu Polski, Czecho-Słowacji i Węgier. Szanse na rynku Wspólnoty, charakteryzującym się dużą intensywnością konkurencji, ma w zasadzie tylko eksport specjalistyczny obejmujący wyroby, w których produkcji kraj eksportujący dysponuje przewagami komparatywnymi, a te łącznie z nowoczesnością produktów decydują o konkurencyjności eksportu. Tymczasem przewaga konkuren-

² Por. *Polskie przemiany. Transformacja rynkowa*. Pod red. L. Ciamagi, Warszawa 1992, s. 91.

cyjna trzech omawianych krajów w eksporcie do EWG ogranicza się do artykułów rolnych oraz surowców mineralnych, w tym energetycznych, a także niektórych podstawowych artykułów przemysłowych. Zauważyć należy, że w przypadku eksportu produktów rolnych największą konkurencyjnością cechuje się eksport węgierski, Polska natomiast legitymuje się stosunkowo wysoką przewagą konkurencyjną w eksporcie surowców mineralnych.

Zaden z wymienionych tutaj krajów Europy Środkowej nie posiada w eksporcie na rynek Wspólnoty przewagi komparatywnej w dziedzinach wymagających w produkcji wysoko zaawansowanej technologii. Struktura ich eksportu do EWG jest w związku z tym raczej stabilna i największą jego część stanowią surowce i artykuły rolne.

Niski poziom rozwoju nowoczesnego przemysłu przetwórczego w Polsce i pozostałych krajach jest przyczyną niewielkiego znaczenia wymiany wewnątrzgałęziowej w obrotach z EWG. Wymiana wewnątrzgałęziowa polega na jednoczesnym imporcie i eksporcie przez dany kraj produktów tej samej gałęzi. Jej rozwój jest możliwy dzięki postępującej dywersyfikacji produkcji i popytu. Im bardziej rozwinięta jest dana gałąź przemysłu przetwórczego, tym bardziej zróżnicowany może być jej produkt finalny i tym większe szanse rozwoju ma międzynarodowa wymiana wewnątrzgałęziowa. Zauważyć należy, że w obrotach między krajami wysoko rozwiniętymi znaczenie wymiany wewnątrzgałęziowej jest duże i stale rośnie, co jest szczególnie widoczne w handlu wewnątrzspółnotowym, dla którego wskaźniki wymiany wewnątrzgałęziowej są najwyższe³. W sytuacji powolnego, ale widocznego wyrównywania się cen podstawowych czynników wytwórczych w wielu dziedzinach zmniejsza się znaczenie tradycyjnego elementu konkurencyjności, jakim były przewagi komparatywne, a rośnie rola dywersyfikacji produktu i związanej z nią wymiany wewnątrzgałęziowej.

Dla Polski Wspólnota jest nie tylko największym partnerem handlowym, również w dziedzinie współpracy kapitałowej zajmuje bardzo ważne miejsce. Jest to obszar, z którego pochodziła ponad połowa zainwestowanego do końca 1990 r. w gospodarce polskiej kapitału zagranicznego. W Polsce działało w końcu 1990 r. 2 799 spółek z udziałem kapitału zagranicznego, z czego 1 661 pochodziło z EWG⁴. Kapitał zakładowy firm wywodzących się ze Wspólnoty stanowił 53,9% kapitału zagranicznego zainwestowanego w Polsce, a największą aktywność wykazywały przed-

³ Por. *International Trade 1984/1985*, GATT. Geneva 1986.

⁴ Wszystkie dane dotyczące kapitału zagranicznego pochodzą z Agencji ds. Inwestycji Zagranicznych. Por. też: *Funkcjonowanie inwestycji zagranicznych w Polsce*. Instytut Koniunktur i Cen Handlu Zagranicznego, Warszawa 1991.

siębiorstwa z RFN, zarówno co do liczby uruchomionych w gospodarce polskiej spółek, jak i wielkości zaangażowanego łącznie kapitału.

Wśród różnych form wsparcia finansowego, z którego mogą korzystać kraje Europy Środkowo-Wschodniej, wymienić należy program *PHARE*⁵, którego głównym celem jest pomoc dla Polski i Węgier (od 1990 r. także dla Czecho-Słowacji, Bułgarii, Jugosławii i Rumunii) w procesie transformacji gospodarczej. Program ten jest finansowany ze specjalnych funduszy budżetu Wspólnoty. W 1990 r. wypłaty na rzecz Polski i Węgier wyniosły 300 mln *ecu* (dodatkowo 200 mln *ecu* dla pozostałych krajów). W 1991 r. łączny fundusz dla wszystkich sześciu państw wyniósł 785 mln *ecu*, a na 1992 r. przewidziano 1 mld *ecu*⁶.

W latach 1991 - 1992 szczególnego wsparcia finansowego w ramach programu *PHARE* udziela się narodowym programom restrukturyzacyjnym i przechodzeniu do gospodarki rynkowej, przede wszystkim przedsięwzięciom w dziedzinie demonopolizacji, prywatyzacji oraz pomocy dla małych i średnich przedsiębiorstw. Polskiemu Ministerstwu Przemysłu i Handlu oraz Ministerstwu Przekształceń Własnościowych przyznano w 1992 r. 50 mln *ecu* z przeznaczeniem na przyspieszenie prywatyzacji wielkich przedsiębiorstw państwowych, restrukturyzację mniejszych, efektywnych firm oraz na promocję inwestycji. Na podobny program przyjęty na Węgrzech przeznaczono 40 mln *ecu*.

Dotychczasowa struktura handlu oraz kierunki rozwoju innych dziedzin stosunków gospodarczych między Polską (a także Czecho-Słowacją i Węgrami) a Wspólnotą Europejską są charakterystyczne dla gospodarek różniących się stopniem i jakością rozwoju gospodarczego. Niektóre teorie wymiany międzynarodowej pozwalają wyjaśnić zarówno istniejącą strukturę obrotów, jak i asymetrię ich znaczenia dla partnerów⁷. Poza tym na kierunki i wielkość strumieni wymiany handlowej między omawianymi obszarami ekonomicznymi miały wpływ przedsięwzięcia integracyjne realizowane w EWG, przede wszystkim wspólna polityka handlowa oraz wspólna polityka rolna, które stwarzały określone bariery dla rozwoju obrotów, szczególnie w odniesieniu do tzw. towarów wrażliwych, do

⁵ Règlement (CEE) Nr 3906/89 du Conseil, du 18 décembre 1989, relatif à l'aide économique en faveur de la république populaire de Pologne et de la république de Hongrie. „Journal Officiel des Communautés Européennes” nr L 375, du 23 XII 1989.

⁶ PHARE. Assistance à la restructuration économique des pays d'Europe centrale et orientale, Commission des Communautés Européennes, Bruxelles-Luxembourg 1992, s. 7.

⁷ Zob. T. L. Wells, *The Product Life Cycle and International Trade*. Boston 1972; R. Mundell, *Multinational Trade and a Factor Mobility*. „American Economic Review”, June 1957.

których zalicza się tekstylia, stal, węgiel oraz artykuły rolne. Produkty te mają duży udział w eksporcie krajów Europy Środkowej na rynek Wspólnoty. Wynegocjowane układy o stowarzyszeniu dają pewną szansę zwiększenia eksportu tych towarów, gdyż przewidują stopniową liberalizację obrotów. Sformułowanie, iż układy dają szansę na zwiększenie eksportu sugeruje, że rzeczywisty wzrost sprzedaży tych wyrobów (także wszystkich innych) zależy od ich konkurencyjności cenowej i jakościowej. Liberalizacja wymiany stwarza tylko możliwości zwiększenia jej strumienia, a ostateczny efekt zależy od strategii eksportowej przedsiębiorstw.

Układ między Polską a Wspólnotą⁸, w części trzeciej, dotyczącej swobodnego przepływu towarów, zawiera zapis, że strony będą stopniowo ustanawiały strefę wolnego handlu, przy czym okres jej tworzenia nie przekroczy 10 lat. Z postanowień odnoszących się do artykułów przemysłowych (art. 8 — 17 i aneksy Ia, Ib, II, III, IV i V oraz protokoły 1 i 2) wynika, że eksport polskich wyrobów tekstylnych na rynek EWG będzie stopniowo liberalizowany (w ciągu 7 lat) w ten sposób, iż w roku wejścia układu w życie stawki celne zostaną zredukowane do 5/7 stawki z okresu bazowego⁹, a począwszy od trzeciego roku cła będą obniżane o 1/7 rocznie. W odniesieniu do eksportu polskiego węgla uzgodniono, że stawka celna będzie zmniejszana 20% rocznie (a więc całkowite zniesienie ceł nastąpi z końcem 1986), a kontyngenty zostaną zniesione z chwilą wejścia porozumienia w życie, z wyjątkiem eksportu do Hiszpanii i RFN, które to kraje zniosą kontyngenty w 1996 r. Kolejna wrażliwa dziedzina to metalurgia. Tutaj ustalono, że obciążenie cłami polskiego eksportu stali będzie zmniejszane o 20% rocznie i podobnie jak w przypadku węgla od 1 stycznia 1997 r. eksport ten nie będzie obłożony cłem. Wyroby hutnicze i węgla to ważne pozycje w polskim eksporcie, ale należy w tym miejscu podkreślić, że nawet po całkowitym zniesieniu barier celnych szanse eksportowe polskiej metalurgii i przemysłu węglowego będą się ograniczały do asortymentów niżej przetworzonych, gdyż Wspólnota jest samowystarczalna w zakresie wyższych gatunkowo wyrobów stalowych.

⁸ Por. Europe Agreement EC/Poland, 22 XI 1991, maszynopis parafowany, aneksy i protokoły. Przepisy przejściowe zob. Council Decision of 25 February 1992 on the conclusion by the European Economic Community of the Interim Agreement between the European Economic Community and the European Coal and Steel Community, of the one part, and the Republic of Poland of the other part, on trade and trade-related matters oraz Final Act. „Official Journal of the European Communities” Nr L 114, 30 IV 1992.

⁹ Stawka celna w okresie bazowym (*basic duty*) to stawka stosowana w dniu poprzedzającym wejście w życie układu. Por. art. 7 p. 3 układu.

Pozostałe surowce i artykuły przemysłowe zostały we wspólnych dokumentach ujęte w odrębne grupy, w stosunku do których określono różne tempo przebiegu liberalizacji polskiego eksportu. Surowce takie jak sól, krzem, sól, wapń oraz wolfram nie będą przy wwozie na rynek Wspólnoty obciążane cłem od 1 stycznia 1993 r., a pierwsza redukcja stawki celnej (o 50%) nastąpiła z dniem wejścia w życie układu. Dłuższy okres (5 lat, po 20% rocznie) znoszenia cel ustalono dla metali kolorowych i innych surowców. Stawki celne na eksport takich artykułów przemysłowych, jak m.in. cement, chemikalia, nawozy azotowe, płyty pilśniowe, samochody, ciągniki, łożyska toczne i meble będą stopniowo redukowane o 15% rocznie, co oznacza, że całkowite ich zniesienie nastąpi dopiero w 1998 r. Niektóre z tych wyrobów produkowane w Polsce mają lub mogą mieć pewne znaczenie na odpowiednich mikrorynkach EWG i ich rola w polskim eksporcie może wzrosnąć. Dla pozostałych wyrobów przemysłowych opłaty celne zostały zniesione z dniem wejścia w życie postanowień układu o stowarzyszeniu.

W odniesieniu do artykułów rolnych okres, w którym będzie dokonywała się liberalizacja polskiego eksportu, jest nieco wydłużony, co wiąże się ze specyfiką rynku rolnego EWG oraz wysokim poziomem jego protekcji, w ramach której wykorzystuje się nie tylko cła, ale również opłaty wyrównawcze i limity ilościowe. W artykułach 18 - 22 układu o stowarzyszeniu między Polską i Wspólnotą umieszczono postanowienia o stopniowym znoszeniu zarówno barier celnych, jak i ilościowych dla polskiego eksportu rolnego na ten obszar¹⁰. Polski eksport artykułów rolnych ujęty został w sześć grup o różnym tempie znoszenia ograniczeń. Dla grupy pierwszej, w której mieszczą się takie artykuły, jak kaczki, gęsi, mięso wieprzowe konserwowane oraz mączka ziemniaczana, przewidziano redukcję opłat wyrównawczych o 50% i wzrost limitów ilościowych o 10% rocznie. Na towary ujęte w grupie drugiej (m.in. mięso wieprzowe świeże, żywe konie, dziczyzna, miód, niektóre warzywa oraz owoce) limity ilościowe zostały zniesione z dniem wejścia układu w życie, a stawki celne będą redukowane w różnym tempie (od 30% do 100% rocznie), w zależności od produktu i pod pewnymi warunkami.

Do grupy trzeciej zaliczono m.in. młode bydło rzeźne i w tym przypadku opłaty wyrównawcze zostaną zmniejszone do 25% poziomu z roku bazowego, a limity ilościowe będą zwiększane po 10% rocznie.

Na towary wymienione w grupie czwartej (m.in. mięso wołowe i wieprzowe, drób i baranina oraz nabiał) opłaty wyrównawcze będą redukowane o 20% rocznie, a limity ilościowe podnoszone o 20% rocznie.

¹⁰ Szczegóły zawarte są w aneksach VIIIA, VIIIB, Xa, Xb, Xc oraz w protokole nr 3.

Podobnie w przypadku grupy piątej, która obejmuje warzywa i owoce, limity ilościowe będą rosły o 10% rocznie.

Na przetworzone produkty spożywcze ujęte w grupie szóstej stawki celne będą zmniejszane o 15% rocznie, a opłaty wyrównawcze o 10% rocznie. Tylko w przypadku mleka redukcja opłat wyrównawczych będzie odbywała się w szybszym tempie, po 20% w ciągu trzech lat.

W świetle uzgodnień oraz przewidywanej sytuacji konkurencyjnej na jednolitym rynku europejskim największe, widoczne w tej chwili szanse zwiększonej sprzedaży ma pochodząca z Polski dziczyzna oraz konie rzeźne i mięso końskie. Towary te praktycznie nie spotykają się ze znaczącą konkurencją na rynku EWG, a zniesienie limitów ilościowych i szybkie tempo redukcji ceł podniesie opłacalność ich eksportu. Również dla wywozu kaczek i gęsi sytuacja wydaje się być korzystna, gdyż produkty te mają już ustalone miejsce na rynku Wspólnoty, a poza tym nie przewiduje się zmian w zakresie wymogów dotyczących ochrony konsumenta. Cenione na rynku EWG są również owoce leśne i zioła pochodzące z Polski, a także melasa, co przy malejących utrudnieniach taryfowych i pozataryfowych może oznaczać wzrost eksportu, tym bardziej że nie ma istotniejszych barier ich podaży po stronie producentów polskich, a poziom cen tych towarów gwarantuje dobrą opłacalność eksportu.

Na pewne przeszkody może natomiast natrafić próba zwiększenia eksportu przetworów mięsnych (konserw i wędlin) wobec spodziewanego podniesienia wymogów zdrowotno-sanitarnych oraz intensyfikacji konkurencji na rynku Wspólnoty [związanej z ujednoczeniem wszystkich norm w ramach ugrupowania i oczekiwanym w związku z tym spadkiem cen tych wyrobów (korzyści skali produkcji)].

Omawiany układ o stowarzyszeniu oparty jest na zasadzie asymetrii, w efekcie której polskie wyroby będą miały wcześniej łatwiejszy dostęp do rynku Wspólnoty niż dobra produkowane w EWG do rynku polskiego. Z dniem wejścia układu w życie Polska zniosła całkowicie cła na około 27% importowanych ze Wspólnoty wyrobów przemysłowych, w tym na takie towary, jak rudy metali i metale kolorowe, surowce energetyczne, kauczuk, drewno, maszyny rolnicze (z wyłączeniem traktorów) oraz niektóre wyroby chemiczne i farmaceutyczne. Dla importu samochodów ustalono limit wolnocłowy (30 tys. sztuk rocznie), a dla przetworów ropy naftowej opłaty celne zostaną zniesione po pięciu latach od wejścia układu w życie. Na większość artykułów przemysłowych redukcja stawek celnych rozpocznie się w 1995 r. i będzie wynosiła po 20% rocznie.

W grupie artykułów rolnych natomiast stawki celne na część towarów importowanych ze Wspólnoty zostały zredukowane o 10% z dniem wejścia w życie postanowień układu (np. na bydło zarodowe, niektóre owoce),

a na inne produkty, takie m.in. jak kawa, herbata, niektóre gatunki makaronów i wyrobów cukierniczych będą zmniejszone dopiero w 1995 r.

Ocena rzeczywistego znaczenia, jakie dla wymiany handlowej między Polską a Wspólnotą będą miały postanowienia układu o stowarzyszeniu jest w tej chwili bardzo trudna, gdyż zależy to z jednej strony od procesów dostosowawczych, które powinny dokonywać się w gospodarce polskiej, a z drugiej od zmian sytuacji konkurencyjnej w EWG związanej z utworzeniem jednolitego rynku europejskiego¹¹. Najwięcej obaw budzą warunki dostępu do wspólnotowego rynku rolnego, gdyż nawet w sytuacji terminowej i pełnej realizacji przez Wspólnotę wszystkich uzgodnionych warunków, formalnie ułatwiających eksport przez Polskę tych towarów, trudno będzie sprostać polskim przedsiębiorstwom wysokim normom jakościowym i ochrony konsumentów, a w wielu przypadkach także wymogom cenowym. Bardzo trudne będzie więc zwiększenie ilościowe już istniejącego eksportu czy rozszerzenie asortymentu sprzedawanych na rynku EWG wyrobów i może to znaczyć, że Polska nie uzyska korzyści, jakie wynikają ze wzajemnych uzgodnień.

Podkreślić także należy, że układ przewiduje możliwość skorzystania przez każdą ze stron z klauzul ochronnych (art. 31 i 34) w sytuacji, gdy zwiększony import będzie powodował poważne szkody lub zakłócenia w funkcjonowaniu rynku danego produktu albo, gdy będzie on niekorzystny dla odpowiednich sektorów lub całych gospodarek. Wskazane w układzie odstępstwa od posunięć liberalizacyjnych mogą być wprowadzone na określony czas, ale wiąże się z tym ryzyko zakłócenia procesu tworzenia strefy wolnego handlu¹².

Układ zawarty przez Wspólnotę z Polską, poza wymianą handlową reguluje także inne typy stosunków ekonomicznych, w tym tak ważne dla Polski, jak kooperacja gospodarcza (art. 71 - 93) i finansowa (art. 95 - 105), przepływ kapitału (art. 61 - 62 bis), siły roboczej (art. 38 - 44) oraz kwestie związane z zakładaniem przedsiębiorstw (art. 44 - 55 i aneksy: XIIa, XIIb, XIIc, XIId, XIIe).

W świetle postanowień układu kooperacja gospodarcza ma przede wszystkim sprzyjać rozwojowi polskiej gospodarki. Szczególnie duże znaczenie nadano współpracy przemysłowej między podmiotami gospodarczy-

¹¹ Por. E. Jantón-Drozdowska, *Charakter konkurencji na rynku Wspólnoty i jej skutki dla Polski*, „Prace i Materiały Instytutu Gospodarki Światowej” nr 65/1992.

¹² Przykład państw członkowskich Wspólnoty dowodzi, że ten okres może być długi: wprowadzone na początku lat siedemdziesiątych, zgodnie z klauzulami ochronnymi Traktatu Rzymskiego ograniczenia w przepływie kapitału były utrzymywane przez kilkanaście lat.

mi Polski i Wspólnoty, uczestnictwu EWG w modernizacji i restrukturyzacji przemysłu polskiego oraz w tworzeniu nowych przedsiębiorstw w dziedzinach, gdzie duży popyt jest gwarantem ich istnienia i wzrostu. Podkreślić należy, że wspólnorynkowa sieć współpracy przedsiębiorstw (*BC-Net*), która wykształciła się z utworzonego przez Komisję Biura Współpracy Przedsiębiorstw, zostanie rozszerzona także na kraje członkowskie Europejskiej Strefy Wolnego Handlu oraz państwa Europy Wschodniej i Środkowej.

Współpraca w dziedzinie promocji i ochrony inwestycji ma na celu stworzenie w Polsce systemu prawnego, korzystnego dla podejmowania inwestycji i transferu kapitału. Duże znaczenie może mieć dla Polski także kooperacja w dziedzinie norm przemysłowych i rolniczych, gdyż konieczne jest ich dostosowanie do wymogów obowiązujących we Wspólnocie, a także współpraca w sferze nauki i techniki. W tym ostatnim przypadku ważny jest przede wszystkim przepływ informacji naukowo-technicznej, wspólne programy badawcze, sprzyjające transferowi do Polski nowoczesnych technologii i *know-how*. Zaznaczyć jednakże należy, iż realne urzeczywistnienie współpracy ekonomicznej zależy nie tylko od aktywności przedsiębiorstw i instytucji zainteresowanych nią bezpośrednio, ale także od opracowania i wprowadzenia w życie odpowiedniej polityki przemysłowej, która współcześnie jest niezbędnym elementem wspomagającym regulację rynkową¹³.

W zapisach dotyczących współpracy finansowej uwypuklono jej jednostronność, polegającą na tym, że stroną korzystającą z czasowego wsparcia finansowego w okresie przygotowawczym do stowarzyszenia będzie Polska. Pomoc ta, finansowana ze środków *PHARE* oraz z funduszu Europejskiego Banku Inwestycyjnego, będzie wyraźnie ukierunkowana, co stawia przed stroną polską wymóg przygotowania projektów jej wykorzystania.

Podobnie jak w przypadku liberalizacji obrotów handlowych również w odniesieniu do przepływów kapitału założono asymetrię. Państwa członkowskie Wspólnoty wprowadziły bowiem w stosunku do Polski swobodę napływu kapitału w formie zagranicznych inwestycji bezpośrednich, likwidacji tych inwestycji i przekazywania zysków z dniem wejścia w życie postanowień układu, natomiast Polska zobowiązała się do zliberalizowania przepływu kapitału po zakończeniu pierwszego etapu, tzn. od 1997 r. Strony zobowiązały się również do niewprowadzania żadnych

¹³ Por. W. Diebold, *Western Industrial Policies and East-West Relations*. W: *Industrial Policies and Structural Change*. Ed. by Ch. T. Saunders, London 1987, ss. 35-37; W. S. Brown, *Industrial Policy and Corporate Power*. „Journal of Economic Issues” nr 2/1985.

nowych restrykcji dotyczących ruchu kapitału oraz do współdziałania w ciągu pierwszych pięciu lat funkcjonowania układu w tworzeniu warunków niezbędnych do stopniowego wprowadzania w Polsce w drugim etapie wspólnorynkowych reguł przepływu kapitału.

W odniesieniu do przepływu siły roboczej uzgodniono, że osoby narodowości polskiej legalnie zatrudnione w którymkolwiek z krajów członkowskich EWG nie będą dyskryminowane ze względu na swą narodowość i będą traktowane tak samo, jak pracownicy pochodzący ze Wspólnoty. Będą im też przysługiwały takie same prawa wynikające ze stosunku pracy. W układzie zapisano także, że wspólne (polsko-wspólnotowe) postanowienia nie będą wpływały na prawa i zobowiązania wynikające z bilateralnych porozumień, które Polska zawarła wcześniej z państwami członkowskimi, jeżeli przewidują one korzystniejsze traktowanie polskich pracowników na obszarze tych krajów lub obywateli państw członkowskich w Polsce.

Inną ważną dziedziną kooperacji między Polską a Wspólnotą jest rozwój przedsiębiorczości. W okresie przejściowym Polska wprowadzi ułatwienia, których celem będzie stworzenie warunków powstania firm zagranicznych lub *joint ventures* z kapitałem pochodzącym z EWG nie gorszych niż te, w których działają przedsiębiorstwa krajowe. Wymaga to określonych zmian w regulacjach prawnych, które powinny zostać dokonane nie później niż do końca pierwszego etapu okresu przejściowego, tzn. do końca 1996 r. Wspólnota ze swej strony zobowiązała się do traktowania polskich firm działających na jej obszarze tak samo, jak jednostek lokalnych, bez względu na rodzaj ich działalności. W krajach członkowskich EWG działało na początku 1992 r. 120 przedsiębiorstw z udziałem kapitału polskiego, przy czym były to głównie spółki handlowe¹⁴. Jednym z kierunków oddziaływania w ramach promocji polskiej przedsiębiorczości za granicą powinno być dążenie do wzrostu liczby firm o charakterze produkcyjnym, które mogłyby przetwarzać zakupione w Polsce surowce i materiały, aktywizując w ten sposób polski eksport.

Rozwój szeroko rozumianej kooperacji ekonomicznej, przede wszystkim przemysłowej i kapitałowej może wpłynąć, poprzez rozwój nowych dziedzin wytwórczości i dopływ nowych technologii, na wzrost wymiany wewnątrzgałęziowej w polskim handlu zagranicznym i tym samym stworzyć warunki do zwiększenia eksportu.

Odpowiedź na pytanie, jakie perspektywy stwarzają Polsce i pozostałym krajom Trójkąta Wyszehradzkiego zawarte ze Wspólnotą układy o stowarzyszeniu musi uwzględniać dwa aspekty: wynikające z postanowień możliwości rozwoju stosunków gospodarczych ze Wspólnotą oraz

¹⁴ Zob. *Polskie przemiany...*, ss. 91 i 124.

realne możliwości wykorzystania tych preferencyjnych zapisów. Ten drugi aspekt wiąże się z przyspieszeniem procesu restrukturyzacji gospodarek polskiej, czecho-słowackiej i węgierskiej oraz dokonania w nich wielu dostosowań, zarówno w sferze realnej, jak i regulacji. Bez tych przedsięwzięć szansa stworzona przez wynegocjowane układy może nigdy nie zmienić się w realne korzyści.